

Wanneer veel verschillende libellen zich boven het water ophouden, betekent dit dat het met de kwaliteit ervan wel snor zit. Met eenvoudige ingrepen maak je van waterrijk groen een aantrekkelijk oord voor deze rasvliegers.

Tekst Ineke Koopmans (De Vlinderstichting)
Beeld Tim Termaat, Albert Vliegthart en Tycho Hoogstrate

Libellen: keurmeesters van wa

Wat veel mensen niet weten, is dat in Nederland zo'n 65 soorten libellen voorkomen. Vergeleken met de ons omringende landen is dat veel, zeker wanneer je bedenkt dat Nederland erg klein is. Dit komt omdat ons land bijzonder rijk is aan water en waterrijke natuurgebieden. Vennen, rivieren en beken: we hebben het allemaal.

Libellen profiteren van de verscheidenheid aan water, omdat ze er als larve aan gebonden zijn. Veranderingen in de kwaliteit van waterrijke natuurgebieden laten zich dan ook goed aflezen aan veranderingen in de libellenfauna. De aanwezigheid van bepaalde libellensoorten in een gebied zegt dus iets over de kwaliteit van dat gebied. Gebieden met bijzondere soorten hebben meestal een hoge natuurwaarde.

In 1998 verscheen de Rode Lijst Libellen, waarop 27 libellensoorten staan vermeld die in meer of mindere mate worden bedreigd. Ruim tien jaar later blijkt dat er veel is veranderd: enkele soorten zijn nog zeldzamer geworden, maar een groter aantal is algemener geworden. Bruine winterjuffer, tengere pantserjuffer, glassnijder en gevlekte glanslibel zijn hiervan sprekende voorbeelden. Er zijn

zelfs nieuwe soorten bijgekomen: de donkere waterjuffer, sierlijke witsnuitlibel en rivierrombout zijn weer opnieuw waargenomen in Nederland en zullen hun predikaat 'verdwenen' verliezen.

Het gaat dus redelijk goed met de Nederlandse libellen. Toch kunnen we niet achterover leunen en tevreden toekijken. In de Habitatrichtlijn die de bescherming van planten- en diersoorten op Europese schaal regelt, zijn namelijk veertien beschermde libellensoorten opgenomen, waarvan er negen in Nederland voorkomen: noordse winterjuffer, mercurwaterjuffer, groene glazenmaker, rivierrombout, gaffellib, bronslibel, oostelijke witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en gevlekte witsnuitlibel.

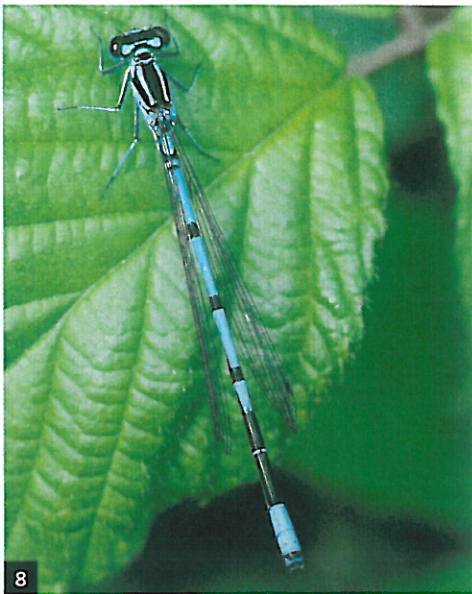
Eisen aan omgeving

Sommige libellensoorten stellen weinig eisen aan hun omgeving en kunnen bij veel verschillende watertypen worden aangetroffen (generalisten). Viervlek, bloedrode heidelib, azuurwaterjuffer en watersnuffel zijn voorbeelden van zulke generalisten. Andere soorten zijn juist heel kenmerkend voor bepaalde watertypen (specialisten). Zo zijn er soorten

die alleen in beken voorkomen (zoals de bosbeekjuffer), of juist in laagveenmoerassen, grote rivieren (bijvoorbeeld de rivierrombout), vennen of hoogvenen (onder andere noordse witsnuitlibel).

Libellenlarven stellen aan de kwaliteit van het water hoge eisen; het gaat dan om diepte, temperatuur, zuurgraad en voedselrijkdom. Volwassen libellen hebben soms nog aanvullende specifieke wensen. De hoogveenglanslibel komt bijvoorbeeld vaker voor in hoogveen gebieden met bomen dan in boomloze, ook al zijn de veenputjes net zo geschikt. Licht beboste delen in het gebied worden door deze soort namelijk gebruikt om te rusten, te schuilen en te jagen. Beekjuffers gebruiken ruige begroeiing op de beekoevers als uitkijk- en baltsplaats. Libellen zeggen dus niet alleen iets over de kwaliteit van het water, maar ook over de kwaliteit en variatie in een natuurgebied als geheel.

Natuur- en waterbeheerders zijn feitelijk de enigen die daadwerkelijk libellenpopulaties kunnen beschermen en hun inzet is daarom van cruciaal belang. Er zijn verschillende concrete voorbeelden te noemen waaruit blijkt dat gericht ingrijpen in natuurgebieden successen

- 1 Bloedrode heidelibel
- 2 Bosbeekjuffer
- 3 Viervlek
- 4 Groene glazenmaker
- 5 Watersnuffel
- 6 Noordse witsnuitlibel
- 7 Parende tengere pantserjuffers
- 8 Azuurwaterjuffer
- 9 Paardenbijter

Waterjuffers en echte libellen

Libellen worden in twee groepen onderverdeeld: de waterjuffers en de echte libellen. Juffers, zoals azuurwaterjuffer, lantaarntje en watersnuffel zijn slanke en meestal kleine libellen die rustig vliegen. Hun voor- en achtervleugels hebben dezelfde vorm: ze heten daarom ook wel de gelijkvleugeligen. De echte libellen, zoals paardenbijter, platbuik en viervlek zien er veel robuuster uit. Het zijn vaak goede en snelle vliegers en de achtervleugel is breder dan de voorvleugel.

Libellen hebben vaak de prachtigste namen: watersnuffel, groene glazenmaker, paardenbijter. Deze namen zijn vaak te herleiden. De paardenbijter bijvoorbeeld, is zo genoemd omdat hij vaak in de buurt van paarden rondhangt. Vroeger dachten men dat hij de paarden beet. Niets is minder waar: de libel jaagt op vliegen en dazen die ook vaak in de buurt van paarden te vinden zijn.

Glazenmakers zijn genoemd naar vroegere glaszetters: de vakman die met een raam op zijn rug de ladder beklom. Deze deed denken aan libellen met hun doorschijnende vleugels. De watersnuffel dankt zijn naam aan zijn gedrag: ze vliegen vaak in een rechte lijn vlak boven de waterspiegel.

Grote keizerlibel die uitsluipt, ofwel uit de laatste larvenverveling tevoorschijn komt.

errijk groen

oplevert voor libellen. Zo heeft de zeer zeldzame oostelijke witsnuitlibel zich gevestigd op een ven waaruit het bodemslib is verwijderd. Ook de gevlekte witsnuitlibel werd bij dit ven gevonden. De groene glazenmaker heeft zich in tal van watergangen kunnen vestigen waar het beheer gericht is op uitbreiding van krabbenscheer.

Libellenvriendelijk beheer

Ook hoveniers en groenvoorzieners kunnen met eenvoudige ingrepen een libellenvriendelijk beheer erop na houden:

■ Hou water schoon en op peil

Een laag waterpeil in de winter kan funest zijn voor overwinterende larven. Ook de ontwikkeling van een goede water- en oevervegetatie hangt af van een constant waterpeil. Vaak is het nodig om bedreigingen als waterwinning en ontwatering aan te pakken om het gewenste resultaat te krijgen.

■ Maak flauwe oevers

Voor libellen is een flauwe oever het gunstigste. Op zo'n oever is namelijk meer variatie aan planten, zodat de larven die uit het water willen klimmen altijd een geschikte plant kunnen vinden.

■ **Verwijder de beschoeiing waar het kan**
Langs veel waterkanten zijn in het verleden houten beschoeiingen aangebracht. De harde, rechte rand belemmert de ontwikkeling van de oevervegetatie en tegen een beschoeiing kunnen de larven van libellen vaak niet uit het water kruipen.

■ Maak watergangen breder

Het grootste bezwaar tegen water- en overplanten is vaak dat de begroeiing de waterafvoer belemmert. Door de watergang breder te maken dan noodzakelijk, kunnen de oeverplanten blijven staan zonder de waterafvoer te belemmeren.

■ Maai oevers gefaseerd

Libellen hebben oeverplanten nodig om zich te oriënteren en een uitzichtpunt te hebben over het water. Wanneer geregeld de hele oever kort wordt afgemaaid, voelen libellen zich er niet thuis. Maai niet alles, maar laat een gedeelte van de planten staan, ook in de winter.

■ Leg poelen aan

In grotere groenstroken en plantsoenen kunnen poelen een belangrijke aanvulling zijn op het leefgebied van libellen. ■

Meer informatie over libellen via www.tuinenlandschap.nl

